

On the First Turkish Language Teaching Book for Foreigners Printed During the Ottoman Period

Nurşat BIÇER^{1*}

¹ Kilis 7 Aralık University, Kilis

ARTICLE INFO

Article History:

Received 27.12.2018

Received in revised

form 04.01.2019

Accepted 04.01.2019

Available online

15.01.2019

ABSTRACT

An increasing number of Europeans started to learn Turkish due to the developing political and economic relations with Europe during the Ottoman Period. This interest in learning led to preparation of books for teaching the Turkish Language in Europe. However, this was neglected in the Ottoman Empire for a long time, and the works on teaching Turkish started in later periods. This process gained a substantial momentum upon introduction of printing press to Ottoman Empire. The purpose of this study is to investigate the first Turkish Language teaching book titled “Grammaire Turcou methode courte et facile pour apprendre la langue Turque” printed during Ottoman period, in terms of language teaching. Document analysis method was employed, and supported with sample sections in this study. The book consists of 194 pages in quartos excluding the section of dedication to Minister of State Cardinal de Fleuri, foreword, introduction, true and false charts. The book provides French equivalents of Turkish words given in Ottoman and Latin alphabets. It also contains sample sentences and vocabulary lists in addition to the grammatical characteristics of the Turkish Language. Evaluation of this book will provide significant contributions to the history of teaching Turkish to the speakers of other languages.

© 2019 JMRFE. All rights reserved

Keywords:

Holdermann, teaching Turkish to foreigners, language teaching, the history of teaching Turkish, İbrahim Müteferrika.

*Corresponding author's address: Kilis 7 Aralık University, Muallim Rifat Faculty of Education, Department of Turkish Language and Social Sciences Education
e-mail: nursatbicer@kilis.edu.tr

Osmanlı Dönemi'nde Matbaada Basılan İlk Yabancılara Türkçe Öğretimi Kitabı Üzerine

Nursat BIÇER^{1*}

¹Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:
Alındı 27.12.2018
Düzeltilmiş hali
alındı 04.01.2019
Kabul edildi
04.01.2019
Çevrimiçi yayımlandı
15.01.2019

ÖZET

Osmanlı Dönemi'nde Avrupa ile gelişen siyasi ve ekonomik ilişkiler dolayısıyla Avrupalılarda Türkçe öğrenme isteğinde büyük bir artış olmuştur. Bu ilginin neticesinde Avrupa'da Türkçe öğretimi kitapları hazırlanmıştır. Osmanlı Devleti'nde ise bu konu uzun süre ihmal edilerek daha sonraki dönemlerde bazı çalışmalar yapılmıştır. Matbaanın Osmanlı'ya gelişiyle bu süreç ivme kazanarak birçok eser basılmıştır. Bunların ilki Jean Baptiste Holdermann'ın Grammaire Turcou methode courte et facile pour apprendre la langue Turque adlı eseridir. Bu araştırmanın amacı Osmanlı döneminde matbaada ilk basılan Türkçe öğretimi kitabı olan Grammaire Turcou methode courte et facile pour apprendre la langue Turque adlı eseri dil öğretimi açısından incelemektir. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmış ve örnek bölümlerle desteklenmiştir. Kitap, devlet nazırı Cardinal de Fleuri'ye yazılan ithaf, ön söz, fısıf, doğru ve yanlış cetvelleri hariç dörderlik formalar şeklinde 194 sayfadan oluşmaktadır. Kitapta Osmanlı ve Latin alfabesiyle verilen Türkçe kelimelerin Fransızca karşılıklarına yer verilmiştir. Türkçeye ait dil bilgisi özelliklerinin yanı sıra örnek cümleler ve sözcük listeleri bulunmaktadır. Bu kitabın değerlendirilmesi yabancılara Türkçe öğretimi tarihine önemli katkılar sağlayacaktır.

© 2019 MREFD. Tüm hakları saklıdır

Anahtar Kelimeler:

Holdermann, Yabancılara Türkçe öğretimi, Dil öğretimi, Türkçe öğretimi tarihi, İbrahim Müteferrika.

Giriş

Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi; gelişen sosyal ve siyasal gelişmelere bağlı olarak uzun asırlardır varlığını devam ettirmektedir. Türklerin diğer topluluklarla ortaya çıkan etkileşimleri zaman zaman diğer toplulukların Türkçeyi öğrenme ihtiyacını doğurmuştur. Türklerin tarihî dönemleri incelendiğinde genellikle çok farklı etnik mazileri olan topraklarda hüküm sürdükleri söylenebilir (Golden, 2012, s. 30). Bu sebeple Türk dili ve kültürü de Türklerin yayıldığı topraklarda hüküm süren bir dil hâline gelmiştir.

Türkçe, Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi ile birlikte Akdeniz, Balkanlar ve İslam dünyasına da yayılmıştır. Bu yayılma aynı zamanda, 10. yüzyıldan beri Batı'ya doğru yönelen Türkçeyi bölgede egemen dil hâline getirmiştir (Sepetcioğlu, 2010). Türkçe, Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde olduğu gibi sınırları dışında da büyük bir hızla etki gücünü artırarak yayılmaya başlamıştır (Biçer, 2017). Osmanlı'nın git gide güçlenmesi ve

*Sorumlu Yazarın Adresi: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Muallim Rifat Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü
e-posta: nursatbiccer@kilis.edu.tr

Avrupa topraklarına doğru büyümesiyle Batılı devletlerin dikkatini çekmiştir. Bu gelişmeler ışığında Türkçeye ilgi duyan insan sayısında da artış olmuştur.

Avrupa’da Türkçenin öğrenilmesi ve öğretilmesi için araç olarak Türkçe öğretimiyle ilgili eserler yazılıp basılmaya başlanmıştır. Ayrıca kendi kullandıkları Latin alfabesiyle Türkçe okuyup yazma faaliyetlerinin de yapıldığı bilinmektedir (Karakuş, 2006). Avrupa’da yabancı dil olarak Türkçenin öğrenimi zamanla sosyo politik ve ekonomik koşullara uygun olarak yaygınlaşmıştır. Avrupa devletlerinin üç kıtaya yayılmış Osmanlı İmparatorluğu ile elçilikleri aracılığıyla yürüttüğü ticari ve diplomatik ilişkiler, söz konusu elçiliklerde çalışan görevliler ve tercümanlar tarafından Türkçenin yabancı dil olarak öğrenimini zorunlu kılmaktaydı. Osmanlı Devleti ile ticari ilişkilerini geliştirmek isteyen Avrupa Devletleri de Türkçenin yabancı dil olarak öğrenilmesine önem vermiştir (Timur Ağıldere, 2010, s. 694).

17. yüzyıl başında, Osmanlı Türklerinin güçlerinin doruğuna eriştikleri ve Avrupa içlerine doğrudan doğruya karışmaya başladıkları yıllarda Türkiye’ye ve özellikle Türk diline karşı duyulan ilgi bir kat daha artmıştır. 16. yüzyıl sonunda ve 17. yüzyıl başında ilk tercüman okulları ortaya çıkmıştır (Karagöl, 2011). Türklerle iş yapacak Avrupalı görevliye, Arap yazısını öğretmeden Türkçe öğretmenin kestirme yolu, Türkçe yazmak için çeviri yazı kullanmaktır. Avrupa’da çeviri yazı geleneği böyle başlar (Karakuş, 2006). Sayıları çok fazla olmayan çeviri yazı metinleri dediğimiz bu metinler, Osmanlı Türkçesi Dönemi’nde Arap alfabesine dayalı Osmanlı alfabesinin sınırlayıcılığına bağlı kalınmadan Batılı yazarlar tarafından kendi alfabe sistemleri ile kaleme alınmıştır. Bu metinlerin büyük bir çoğunluğunu Batılı yazarların Türkçeyi öğrenmek ve kendi insanlarına öğretmek amacıyla yazdığı konuşma kılavuzları, sözlükler ve gramerler oluşturmaktadır (Yağmur, 2014). Bu eserlerle Batı’da Türkoloji çalışmalarının ilk adımları atılmıştır.

Batı’da Osmanlı’nın diline ve kültürüne karşı olan bu ilginin en önemli merkezlerinden birisi de Fransa’dır. Osmanlı ile yakın ekonomik ilişkilerde bulunan Fransızlar Türkçeyi sistematik olarak öğretmeye başlayan ilk devletlerdendir. Fransızların Türk dilini öğrenmek için sözlük, gramer kitapları ile konuşma kılavuzları ihtiyacına binaen bazı kişiler bu alandaki eksikliği gidermek için birçok kitap yazmışlardır (Biçer, 2017). Bu kitapların ilki AndreaDvRyer tarafından yazılan eserdir. 1730 yılında Cizvit Papazı Jean Baptiste Holdermann tarafından hazırlanan *Grammaire Turcou methode courte et facile pour apprendre la langue Turque* adlı eser de Fransızlara Türkçe öğretimi amaçlamaktadır. Bu eserin yazarı yabancı olsa da Osmanlı matbaasında basılan ilk Türkçe öğretimi kitabıdır. Bu yönü kitabı, dönemin diğer eserlerinden farklı kılmaktadır.

Bu araştırmanın amacı Osmanlı döneminde matbaada ilk basılan Türkçe öğretimi kitabı olan *Grammaire Turcou methode courte et facile pour apprendre la langue Turque* adlı eseri dil öğretimi açısından incelemektir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Osmanlı döneminde matbaada ilk basılan Türkçe öğretimi kitabını inceleyen bu araştırma nitel araştırmaya göre tasarlanmış betimsel bir araştırmadır. “Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar.” (Büyüköztürk vd., 2011, s. 21).

İncelenen Dokümanlar

Araştırmada Fransızlara Türkçe öğretmek amacıyla Jean Baptiste Holdermann tarafından yazılan *Grammaire Turcou methode courte et facile pour apprendre la langue Turque* adlı eser incelenmiştir. Holdermann'ın eseri Osmanlı Devleti'nde İbrahim Müteferrika tarafından matbaada basılan ilk Latin harfli kitaptır. 1730 yılında İstanbul'da basıldığı belirtilen eser 200 sayfadan oluşmaktadır. Yabancı tüccar ve din adamlarına Türkçe öğretmek için 1000 adet basılan bu eserden Paris'teki Cizvit okulu öğrencilerine 200 adet gönderildiği bilinmektedir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasında doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187). Araştırmanın analizinde ise içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Buna göre inceleme yapılırken eserin dil öğretim yöntemleriyle ilgili kısımlar ele alınmıştır. Eserin ilgili yerlerinden örnek bölümler kullanılmış ve bu eksende araştırmacı yorumlarda bulunmuştur.

Bulgular

Grammaire Turcou methode courte et facile pour apprendre la langue Turque (Türkçe Gramer Türkçeyi Kısa Yoldan ve Kolayca Öğrenme Metodu) Adlı Kitap Hakkında

Fransızların Türkçe öğrenme sürecinde İstanbul'daki Fransız Büyükelçiliği tarafından basılan bu eser büyük ölçüde Meninski'nin gramerine dayanmaktadır. Türkçe parçaların yazımında baştan sone çeviri yazı kullanılmıştır. Holdermann'ın eseri Osmanlı Devleti'nde İbrahim Müteferrika tarafından matbaada basılan ilk Latin harfli kitaptır. Osmanlı Devleti'nin eliyle basılan ilk Latin harfli eser olması yönüyle bu alanda bir ilk olma özeliği taşır. Yabancı tüccar ve din adamlarına Türkçe öğretmek için 1000 adet basılan bu eserden Paris'teki Cizvit okulu öğrencilerine 200 adet gönderildiği bilinmektedir. Osmanlı Devleti'nin kurduğu matbaadan birkaç yıl sonra bu eserin basılmasıyla Türk harflerini çeviri yazı yoluyla Latin alfabesine aktarmada önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu anlamda İbrahim Müteferrika Türkçe Latin harflerinin sistemleşmesine önemli bir katkı sağlamıştır (Şimşir, 2008). Bu dönemden sonra çeşitli vesilelerle Latin harfli Türkçe metinlerin matbaada kullanımı devam etmiştir.

1730 yılında İstanbul'da basıldığı belirtilen eser 200 sayfadan oluşmaktadır. Kitap ithaf, ön söz, dil bilgisi, sözlük, konuşma cümleleri ve içindekiler bölümlerinden oluşmaktadır. Kitabın ön sözünde yazar kitabın yazılmasını gerektiren tarihsel şartlara değinerek Türkçe öğrenmeye olan ihtiyacı belirtmiştir. Kitap hakkında bazı bilgiler verilerek içeriğinden bahsedilmiştir. Fransızların Türkçe iletişimini güçlendirmek amacıyla bu dili öğrenmek isteyenlerin rahat bir şekilde öğrenebilmesi için bu eserin hazırlandığı belirtilmiştir. Kitabın giriş bölümünde Türkçeye dair bazı bilgiler verilmiş ve kitabın metodundan bahsedilmiştir. Türkçe ifadeleri Latin alfabesiyle yazarak Türkçe telaffuza yaklaştırılmaya çalışılmıştır. Verilen bilgilerle okuma, yazma, konuşma ve dil bilgisi becerileri kazandırılmaya çalışıldığı belirtilmiştir.

Kitapta dil öğretimine alfabe öğretimiyle başlanmıştır. Devamında seslerin telaffuzu, çokluk kategorisi ve hâl kategorisi, karşılaştırma yapıları, şahıs ekleri, sayılar, geniş zaman,

geçmiş zaman, geçmiş zamanının hikayesi, emir - istek kipleri, şart kipi, fiillerin olumsuz çekimleri, zarflar, bağlaçlar, cümle bilgisi ve diğer gramer konularına yer verilmiştir.

Dil bilgisi konularından sonra bir sözlük bölümü bulunmaktadır. Eserin sözlük bölümünde eski dönemlerden beri dil öğretiminde yaygın bir şekilde kullanılan tematik sözlüklerin bir örneği görülmektedir. Sözcükler konularına göre tasnif edilerek birbiriyle ilgili kavramlar beraber verilmiştir. Fiiller ise ayrı bir bölümde daha kısa bir şekilde verilmiştir. Sözlük bölümündeki kelimelere bakıldığında oldukça geniş bir söz varlığının olduğu göze çarpmaktadır. Türklere özgü kavramların öğretilmesi de oldukça dikkate değerdir. Sahip olduğu içerikle bir yabancıya Osmanlı ülkesinde gerekli olacak kelimelerin birçoğunun öğretilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Sözlük bölümünden sonra konuşma kılavuzu bölümü gelmektedir. Örnek konuşma cümleleri ve farklı durumlarda kullanılan diyalog cümleleri verilmiştir. Karşılıklı konuşma esasına dayanan bu cümlelerle bir yabancıya Türk muhatapla karşılaştığında etkili iletişim kurabilmesine yardımcı olunmaya çalışılmıştır.

İçindekiler bölümüyle kitap sona ermektedir. Bu bölümde bölüm numaraları, konu başlıkları ve sayfa numaraları detaylı bir şekilde verilmiştir.

Eserde Kullanılan Yabancılara Türkçe Öğretimi Yöntemleri

Harf Yöntemi

Harf yöntemi, alfabedeki harflerin okunup yazılmasına dayanır. Harf yöntemi esasına göre kaleme alınan eserlerin ortak özellikleri harflerin birleşme biçimlerini hareke-i resmiye (üstün, esre, ötre, cezm) ile öğretmeleridir (Şahbaz, 2005). Yazar, harflerin şekilsel özelliklerinin yanında telaffuz özelliklerini de vererek kalıcı öğretimi sağlamaya çalışmıştır. Harflerin okunuşları, konsonantlara vokal özelliği veren hareketlere değinilerek harflerin çeşitli yazım özellikleri tanıtılmıştır. Bu hususlar çerçevesinde eserde harf yönteminin kullanıldığını söylemek mümkündür.

Kitabın ilk bölümünde Türk alfabesi ve bazı yazım özellikleri gösterilmiştir. Neshi, divani, talik gibi yazı türlerinden söz edilerek harflerin farklı şekillerine yer verilmiştir. Bununla birlikte harflerin Latin alfabesine göre karşılıkları verilmiştir. Fransızcada karşılığı olmayan harfler Türkçe ses karşılıkları esas alınarak gösterilmiştir. Kitapta geçen Türk alfabesiyle ilgili tablo şöyledir:

2		TABLE											
La yateur.	La figure.	Le nom des lettres											
Silab	Beşer	İkka	Wahid	İkbalik	Diwan	Diwan	Diwan	Diwan	Diwan	Diwan	Diwan	Diwan	Diwan
	ا	ب	پ	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س
a	ا	ب	پ	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س
b	ب	پ	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س	با
p	پ	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س	پ	باي adgeni
t	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س	س	ت	تا
s	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س	س	س	ث	سا
dg	ج	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س	س	س	س	ج	دجيم
tdh	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س	س	س	س	س	ح	تchin adgeni
h	ح	خ	د	ذ	ر	ز	س	س	س	س	س	ح	ها
gh	خ	د	ذ	ر	ز	س	س	س	س	س	س	خ	قا
d	د	ذ	ر	ز	س	س	س	س	س	س	س	د	دال dal
z	ذ	ر	ز	س	س	س	س	س	س	س	س	ذ	ذال dal
r	ر	ز	س	س	س	س	س	س	س	س	س	ر	را ra
z	ز	س	س	س	س	س	س	س	س	س	س	ز	زا za
s	س	س	س	س	س	س	س	س	س	س	س	س	س
ch	ش	ش	ش	ش	ش	ش	ش	ش	ش	ش	ش	ش	شین chin
sa	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	ص	صاد saal
ch	ض	ض	ض	ض	ض	ض	ض	ض	ض	ض	ض	ض	ضاد chaad

Harfler tanıtıldıktan sonra Türkçe sesler ve bunların telaffuzu üzerinden durulmuştur. Telaffuz bölümünde Türkçede kullanılan seslerin özellikleri, çıkarılış biçimleri verilmiştir. Birbirine yakın telaffuzu olan sesler arasındaki farklılığa değinilerek Türkçede ünlü sesler yerine kullanılan harfler ve hareke sistemi hakkında açıklamalar yapılmıştır. Seslerin telaffuzunu gösteren tablo örneği aşağıda verilmiştir:

Table					
DES VOYELLES MELEES AVEC LES CONSONNES.					
e	i	u	e	i	u
bé بَ	bi بِ	bu بُ	pé پَ	pî پِ	pu پُ
té تَ	ti تِ	tu تُ	sé سَ	sî سِ	su سُ
dgé دَجَ	dgi دِجِ	dgu دُجُ	tché تَجَ	tchi تِجِ	tchu تُجُ
hé حَ	hi حِ	hu حُ	qhé قَجَ	qhi قِجِ	qhu قُجُ
dé دَ	di دِ	du دُ	zé زَ	zi زِ	zu زُ
ré رَ	ri رِ	ru رُ	zê زَ	zi زِ	zu زُ
jé رَ	ji رِ	ju رُ	sé سَ	sî سِ	su سُ
ché شَ	chi شِ	chu شُ	sé صَ	sî صِ	su صُ

Dil Bilgisi - Çeviri Yöntemi

Dil bilgisi kurallarının ve çevirinin kullanılmasıyla yabancı dil öğretmeyi amaçlayan bu yöntem birçok dilin öğretilmesinde kullanılan klasik bir yöntemdir. Dil bilgisi konuları ayrıntılı bir şekilde anlatılarak öğrenciyeye sunulur.

Dil bilgisi - çeviri yönteminde isim ve fiil çekimlerinden oluşan sözcük tabloları hazırlanarak öğrencilerin sözcükleri öğrenmesi sağlanır (Biçer, 2011). Bu yöntemde göre yabancı dil öğretimi ana dili üzerinden gerçekleşir. Bu arada öğretilmek istenen yabancı dile ait öğelerin oranı ana dilinden daha azdır (Demirel, 2004: 30).

İncelenen bu eserde Türkçe dil bilgisi kuralları ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Kurallar aktarıldıktan sonra kuralı somutlaştıran örnek ifadeler de kullanılmıştır. Bu bağlamda kuraldan örneğe giden tümdengelimci bir anlayış izlenmiştir. Kitabın genelinde anlatım dili öğrencilerin ana dili olan Fransızca kullanılmıştır. Türkçe ifadeler örneklerle sınırlı kalmıştır. Belirtilen bu hususlar dil bilgisi çevri yönteminin en belirgin özellikleri arasında yer almaktadır.

Dil bilgisi bölümüne isimlerde Türkçede eril dişil kavramları, çokluk kategorisi ve hâl kategorisi hakkında bilgilerle başlanmıştır. Gramer kuralları verilirken örneklerde Türkçe Arap ve Latin alfabesiyle yazılırken karşısına Fransızcası da yazılmıştır. Bir sözcüğün farklı çekimlerine ait bir örnek bölümler şöyledir:

Exemples						
DES PRONOMS PERSONELS, ET DEMONSTRATIFS						
SINGULIER			PLURIEL			
N.	ben	بن	moi	biz	بز	nous
G.	benum	بنم	de moi	bizum	بزم	de nous
D.	bana	بكا	à moi	bizé	بزه	à nous
Ac.	beni	بنى	moi	bizi	بزى	nous
Ab.	benden	بندن	de moi	bizden	بزدن	de nous
N.	sen	سن	toi	siz	سز	vous
G.	senun	سنگ	de toi	sizun	سزنگ	de vous
D.	sana	سكا	à toi	sizé	سزه	à vous
Ac.	seni	سنى	toi	sizi	سزى	vous
V.	ia sen	ياسن	ô toi	ia siz	ياسز	ô vous
Ab.	senden	سندن	de toi	sizden	سزدن	de vous
N.	ol	اول	lui	anlar	انلر	eux
G.	anun	انك	de lui	anlarun	انلك	d'eux
D.	ana	اكا	à lui	anlaré	انله	à eux
Ac.	anı	انى	lui	ar-lari	انلى	eux
Ab.	anden	اندىن	de lui	anlar- -den	انلدىن	d'eux

Fiillerde kullanılan şahıs eklerine ait örnek bir bölüm aşağıda sunulmuştur:

FUTUR		
oloutum	اولورم	je seray
oloursyn	اولورسن	tu seras
olour	اولور	il sera
olouruz	اولورuz	nous serons
oloursiz	اولورسىز	vous serez
olourler	اولورلر	ils seront

Grammer konuları anlatılırken tabloda farklı çekimleri verilmiş ve altında örnek kelimelerle çekimleri yapılmıştır. Bu kelimelerin Arap alfabesi ve Latin alfabesiyle yazımı gösterilmiştir. Yanına Fransızca manası da belirtilmiştir.

Eserde Kullanılan Yabancılar Türkçe Öğretimi İlkeleri

Kullanılan Dilin Öğretilmesi İlkesi

Yabancılar Türkçe öğretilirken toplumda geçerli olan Türkçenin öğretilmesi gerekir. Etkileşime geçilen Türklerle etkili iletişim kurabilmek için bu durum önemlidir (Barın, 2004: 19-30). Kullanılan dilde temel söz varlığına ait sözcüklerin öğretilmesi yabancı dilde iletişimi

kolaylaştırarak kişiler arasındaki etkileşim bağına güçlendirir. Öncelikle günlük hayatta iletişim kurmak için gerekli olan sözcükler öğretilmelidir. Fiiller, yer, yön, zaman, doğa, hayvan, renk, akrabalık, ev yaşamı, manevi hayat ile ilgili sözcükler, sayı, zamir, edat, bağlaçlar vs. bir dilde oldukça önemli olan temel söz varlığını oluşturmaktadır (Biçer, 2011: 22).

Holdermann'ın eserinde bir Türklerle iletişim kuran bir Fransız'ın ihtiyaç duyacağı temel söz varlığı öğretilmeye çalışılmıştır. O dönem Türk toplum yapısında yaygın kullanılan kavram ve sözcükler sözlük bölümünde sıralanmıştır. Sözlük bölümündeki konu başlıkları şöyledir:

Kutsal isimler ve gökyüzüyle ilgili sözcükler, zamanlar ve mevsimler, Miladi ve Hicri takvime göre aylar, Yiyecek ve İçecekler, Kuşlar, Dört ayaklı Hayvanlar, Balıklar, Ağaçlar ve Çalılar, Çiçekler, Otlar, Akrabalık Adları, Ateşle ilgili Kelimeler, Binicilik Sözcükleri, Kıyafetler, Organ adları, Vücut kusurları, Hastalıklar, Evin bölümleri, Mutfak Eşyaları, Şehirsel mekânlar, Sular ve Denizler, Madenler, Renkler, Meslekler, Ülkeler, şehirler, bölgeler, Milletler ve temel fiiller.

Konuşma cümleleriyle ilgili bölümde de kullanılan güncel dilin öğretilmeye çalışıldığı görülür. Bir Fransız'ın günlük hayatta kullanacağı örnek konuşma cümleleri verilmiştir. Bu yönüyle bir konuşma kılavuzu niteliği taşıdığı da söylenebilir. Örnek cümlelerden bazıları şunlardır:

A Allah berekiat wirsun.	الله بركات ويرسون	Dieu vous le rende.
Benden selam eile.	بندن سلام ايله	saluésle de ma part.
Moum iak de guetur.	موم يق ده كتور	Apportés moi de la
Bachinden neler guetchemiche.	باشندن نهلر كچمش	Que n'avez vous point souffert
Bouraié sagh selim wasil oldy.	بورايه صاغ سليم واصل اولدى	Il est venu icy sain & sauf

Dil ile Birlikte Kültürün Verilmesi İlkesi

Dil öğretimiyle kültürün öğretimi birbirinden ayrılmaz iki unsurdur. Çünkü, insanlar ait oldukları kültürün sözcük ve kavram işaretleriyle kendilerini ifade etmektedirler. Her sözcük ve kavram işaretinin arka planında kültürel bir zemin yatmaktadır. Bir dilin öğretiminde dünyada genel olan tartışılmaz ana prensiplerin yanında, her ülkenin kültür yapısına ve dilinin özelliklerine de dikkat etmek gerekir (Barın, 1994: 53).

Kitabın sözlük kısmında ve konuşma cümleleri kısmında Türk kültüründe yeri olan ifade ve kavramlara ağırlık verilmiştir. Türklere özgü yemek, yer adları, eşyaların yanında bir Türkün günlük yaşamından kesitler verilmiştir. Türklerin konuştuğu örnek cümlelerle onların kültürel yaşamları hakkında da bilgiler edinmek mümkündür. Bu yönüyle Türklerle iletişim kuracak bir Fransız'a Türk kültürü de öğretilmeye çalışılmıştır. Dinî sözcüklere bakıldığında

genellikle Hristiyanlıkla ilgili sözcüklerin verildiği göze çarpmaktadır. Bu bölüme ilişkin örnek görüntü aşağıda verilmiştir:

Allah qhalikoul mewdgiudat	الله خالق الموجودات	Dieu createur de l'univers
Hazreti İlla	حضرت عیسی	jesus Christ
Rouhoui kondous	روح القدس	le St. Esprit
Hazreti Meriem	حضرت مریم	Ste. Marie
Melekler	ملکتر	les Anges
Ewliialer	اولیالی	les saints
Dgennet	جنت	le paradis
Dgehennem	جهنم	l'Enfer
Earaf	اعراف	le purgatoire
Cheitanler	شیطانلر	les Diabls
Guenkler	گوکلر	les Cicux
Anasiri erbea	عناصر اربعه	les 4 elements
İildyzlar gueuüi	یıldیزلر کوکی	le firmament
alemi dgeberut	عالم جبروت	le ciel empiree

Basitten Karmaşığa İlkesi

Eğitim ve öğretim bir sürecinde öğretilecekler basitten karmaşığa doğru olmalıdır. Önce öğrencinin anlayabileceği basit bilgiler verildikten sonra karmaşık bilgiler verilmelidir (Barın, 2010: 131). İncelenen bu eserde de dil bilgisi kurallarının kolaydan zora doğru sıralandığı görülmektedir. Fiillerin zamanları verilirken önce basit zamanlı fiiller daha sonra birleşik zamanlı fiillerin verilmesi buna örnektir. Aşama aşama kurallar ilerleyerek Türkçe öğretilmeye çalışılmıştır.

Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Yabancı bir dil öğretilirken öğrencilerin bildiği kavramlar ve öğelerden yararlanarak bilinmeyenleri bunların üzerine inşa etmek önemlidir. Bu süreçte öğrencinin sahip olduğu özelliklerden de yararlanmak mümkün olmaktadır. Holdermann'ın eserinde bu özelliğin kullanıldığı görülmektedir. Öncelikle Arap alfabesiyle yazılan Türkçe ifadelerin yanına öğrencinin bildiği Latin alfabesiyle karşılıklarının verilmesi ve Fransızca tercümesine yer verilmesi öğrencinin bildiği hususlardan yararlanarak yeni bilgilerin öğretilmeye çalışıldığını kanıtlamaktadır.

Temel Dil Becerilerini Geliştirme

Yabancı dil öğretiminde öğrencilerin bir dili öğrenebilmesi için bütün dil becerilerini eşit oranda öğrenmeleri gerektiği düşünülmektedir. Her beceri birbirini destekleyerek yabancı bir dile hakimiyet sağlamada oldukça önemlidir. Eserin ön sözünde okuma, yazma, konuşma ve dil bilgisi becerilerini geliştirmeyi amaçladığı belirtilmektedir. Dinleme becerisi de konuşma becerisiyle beraber kullanılan bir beceri olması sebebiyle verilen konuşma becerileriyle dinlemenin de gelişeceği anlaşılmaktadır. Öğrencilere öğretilen dil bilgisi,

sözcükler ve örnek ifadelerle temel dil becerilerinde ilerleme kaydedileceği muhakkaktır. Günümüzde uygulanan modern dil materyalleri göz önüne alındığında yetersiz olduğu düşünülse de kendi döneminin şartları göz önüne alındığında kendisinden beklenen görevi ifa ettiği söylenebilir. Karşılıklı konuşmaya dayalı örnekler öğrencilerin dinleme ve konuşma becerilerine katkı sağlayacak özelliktedir. Bununla beraber harflerin telaffuzlarının gösterilmesi de konuşma becerisine verilen önemi gösterir. Diyaloglara ilişkin örnek ifadeler şunlardır:

Kalkmiche mi ?	قالقمش می	Est'il levé .
İok, sultanum, daqhi	یوق سلطانم دخی دوستکده	Non, monsieur, il est
deuchekdedur .	در	encore au lit .

Sabahynuz qhair ola,	صباحکز خیر اولاسلطانم	je vous souhaite le bon
sultanum .		jour, monsieur.
Qhoche gueldun tche-	خوش کلد کچچلم	soyez le bien venu .
lebum .		monsieur .

Né asyl o'ioun o'inadu-	نه اصل اون اویندکز	A quel jeu ?
nuz ?		
kimisi satrendge, kimi-	کیمیسی شطرنج کیمیسی کاغذ	Les uns jouèrent aux c-
si kiaghid, ol birlerida-	اول برلری دام اوینادیار	chets, les autres aux
ma o'inadylar .		cartes, & d'autres aux
		dames.

Qhastaligni né idy ?	خسته لکی نه ایدی	Quelle étoit sa maladie ?
Isytma idy .	استما ایدی	Il avoit la fièvre tierce.
Ani isytma nekadar ze-	انی استما تقدیر زمان	Combien de tems l'a-t-
man toutdy ?	طوتدی	il eût ?
vtche aj .	اوچ ای	pendant trois mois .
Isytmasi daqhi touta-	استمه سی دخی طوتیورمی	La fièvre le prend'il en-
ieurmi ?		core ?
Bazikerré .	بعضی کره	Quelque fois .
Allah saghlighyni wir-	الله صاغلیغنی ویرسون	Dieu lui donne la santé.
sun .		
Eumrin-uz tchiok ol-	عمریکز چوق اولسون	je vous remercie, mon-
scun scultarum .	سلطانم	sieur .

Sonuç ve Değerlendirme

Holdermann'ın Fransızlara Türkçe öğretmek için hazırladığı kitap içeriğiyle oldukça kapsamlıdır. Türkçenin birçok özelliğini barındıran bu eser Fransız kökenli bir kişiye lazım olacak Türkçe bilgi ve beceriyi verebilecek kapasitededir. Avrupa'da başlayan Türkçeyi Latin harfleriyle yazma geleneği olan çeviri yazıları ihtiva eden bu eser Latin harfli Türkçenin sistematikleşmesine de katkılar sunmuştur. Latin alfabesinin yazımında tutarsızlıklar ve hatalı kullanımlar bulunmasına rağmen dönemi içerisinde kıymetli bir eserdir. Özellikle günlük konuşma dilini öğretmeyi amaçlayan ve günümüz pratik konuşma kılavuzlarını andıran bir niteliğe sahiptir. Bu niteliğinin yanında detaylı gramer bilgisiyle de dikkati çekmektedir.

Türkçeyi öğretirken dönemin yaygın yöntemi olan dil bilgisi çeviri yönteminin birçok özelliğini de yansıtmaktadır. Fransızların ana dilinden yararlanarak dil eğitimi verilmesi amaçlanmıştır. Bu dil eğitiminde aşamalılık ilkesi göz önünde bulundurularak basitten karmaşığa bilinenden bilinmeyene doğru bir öğretim süreci söz konusudur. Ayrıca Türkçeyi öğretirken Türk kültürüne ait kültürel öğelerin aktarımını da sağlamaya çalışmıştır. Kitabın geneline bakıldığında bir yabancıya lazım olacak temel dil becerilerini belirli oranda vermeye çalıştığı görülür.

Yabancılara Türkçe öğretimi tarihine bakıldığında bu eserin özellikle Osmanlı'nın kendi eliyle bastığı ilk Latin harfli kitap olması yönüyle alanında bir ilk olduğu söylenebilir. Kendisinden sonra yazılan birçok esere de örnek teşkil ettiği ve Osmanlı'nın yabancılara Türkçe öğretimine bakışında bir dönüşüm yarattığını dönemin sosyal ve kültürel özelliklerine bakarak söylemek mümkündür. Ele alınan bu eser gibi dönemin diğer tarihsel dil öğretimi kitaplarının incelenmesi Türkçe öğretimi tarihini aydınlatacaktır.

Kaynakça

- Barın, E. (1994). Yabancılara Türkçenin öğretimi metodu. *Tömer Dil Dergisi*, 17, 53-56.
- Barın, E. (2004). Yabancılara Türkçe öğretiminde ilkeler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 1, 19-30.
- Barın, E. (2010). Yabancılara Türkçe öğretimi amacıyla yazılan "Ecnebilere Mahsus" Elifbâ kitabı üzerine. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, XXVII / Bahar, 121-136.
- Biçer, N. (2011). *Kıpçak dönemi eserlerinin yabancılara Türkçe öğretimi açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Biçer, N. (2017). *Türkçe öğretimi tarihi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., vd. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demirel, Ö. (2004). *Yabancı dil öğretimi*. (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Golden, P. B. (2012). *Türk halkları tarihine giriş*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Karagöl, E. (2011). *Sir James William Redhouse ve İngilizlere Türkçe öğretimi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Karakuş, İ. (2006). *Atatürk Dönemi eğitim sisteminde Türkçe öğretimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sepetcioğlu, T. E. (2010). Türkiye'de Ana Dili Türkçe olmayan göçmen topluluklara yaklaşımlara dair bir örnek: Girit göçmenleri. *ÇTTAD*, IX/20-21, 77-108.

- Şahbaz, N. K. (2005). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar (1839-1928) Türkiye'de ilkokuma ve yazma öğretimi*. (Yayınlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şimşir, B. N. (2008). *Türk Yazı Devrimi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Timur Ağıldere, S. (2010). XVIII. yüzyıl Avrupa'sında yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin önemi: Osmanlı İmparatorluğu'nda İstanbul Fransız dil oğlanları okulu (1669-1873). *Turkish Studies*, 5(3), 693-704.
- Yağmur, Ö. (2014). Erken dönem Türkçe Transkripsiyon metinleri ve bunların dil araştırmaları açısından önemi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 4, 201-217.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.